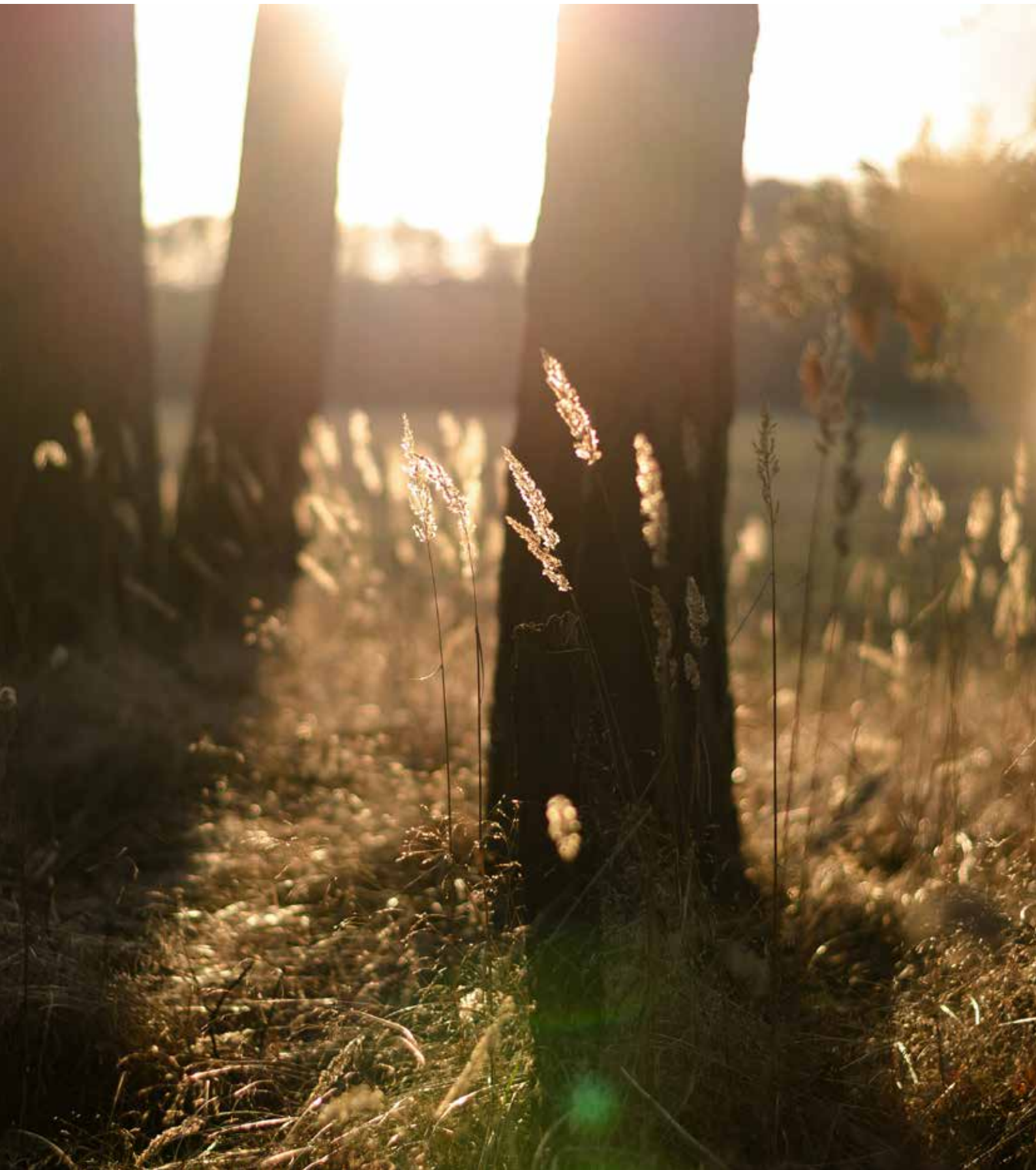

VALGUSE KAJA

Eesti Pimedate Liidu infoleht

SÜGIS 2021

VALGUSE KAJA

SÜGIS 2021

Eesti Pimedate Liit

Toimetuse kolleegium:

Jakob Rosin, Mirja Rääp, Kai Kunder,
Elisabeth Egel, Maarja-Liis Orgmets

Toimetanud: Maarja-Liis Orgmets

Esikaane pilt: Michal Bielejewski
unsplash.jpg

Väljaandja:

MTÜ Eesti Pimedate Liit
Raua 1, 10124 Tallinn

Sisukord

Juhatusesimehe sõnum.....	3	Nipinurk. Kinoelamusi saamas ehk MovieReadingu rakendusest.....	22
Toimetuse eessõna.....	4	22
Aasta tegu 2021: fookuses olid pakiautomaadid ja õppematerjalid.....	5	Kokkamisnipid: mida hörku ja lihtsat saab valmistada meie metsaandidest?.....	25
Kroonikaraamat – jälg tulevikku...7		Tehnoloogia. Muusika kirjutamisest, lugemisest ja õppimisest.....	29
Suvekool tõmbas vere käima.....9		Kaastöö. Harjatuba läbi aegade...32	
Juht- ja abikoer. Kuidas toetab riik juhtkoera veterinaarkulude katmist?.....	12	Lühiuudiseid siit ja sealt. Mis toimub Euroopas?.....	36
Persoon. Eesti Pimedate Liidu auesimees Ago Kivilo: „Pime inimene peab julge olema”.....	16	Kirjeldustõlge.....	38

Juhatuse esimehe sõnum

Autor: Jakob Rosin

No tere! Oletegi seekordse Valguse Kaja numbri enda kätte saanud. Ega ajal, mil õues lund aina puistab ja termomeetri näit langeb sama kiiresti kui lumehelvest, ongi mõistlik üks ajakiri ja pärast ehk paar raamatutki järjest läbi lugeda. Eriti, kui see va koroonaga ära kaduda ei taha ja kodust niikuinii väga kaugemale välja ei lase.

Rääkides kodust välja hiilimisest, siis meie ikka natukene käisime ka. Septembris leidsid aset Eesti Pimedate Liidu suvepäevad ning oktoobris korraldasime ka oma traditsioonilise Valge Kepi Päeva tänuseminari, kus sai välja antud ka aasta teo tunnustused. Mõlemast sündmusest saab ka järgnevatelt lehekülgedelt lugeda. Tõsi, liidu 100. juubeliks planeeritud suurüritus tuli meil koroonahirmus ära jätta. Suuri plaane veel kinnitada ega välja hõigata ei julge, seega vaatame, mida 2022. aasta toob. Ehk saame ühe vahva juubelipeo siiski peetud.

Võtke nüüd üks tass mõnusat sooja teed kaissu ning kui loete seda ajakirja arvutist, keerake ekraan heledamaks või kõlarid valjemaks ning asugem ühiselt uut Valguse Kaja numbrit nautima!

Toimetuse eessõna

Täiesti pimedada või väikese nägemisjäädiga inimese jaoks on oluline igapäevaelus võimalikult iseseisvalt hakkama saada. Üks suuremaid iseseisvuse väljakutseid on aga liikumine punktist A punkti B. Siin aitavad hädast välja nägemispuudega inimese sümboliks kujunenud abivahendid nagu valge kepp ja juhtkoer ning ligipääsetav linnaruum, kuid ka need peidavad endas mitmeid väljakutseid.

Iseseisva jalutuskäigu koos valge keppiga võib ette võtta, kui selle käsitlemise tehnika ja läbitav marsruut on selged. Vahelduseks nägija abilise käsivarrest kinni hoidmisele annab selline sõltumatu liikumine tõeliselt positiivse elamuse. Tunnetad, et elus on asju, millega veel ise hakkama saad. Kingad jalga, valge kepp kätte, teed õues paar tiiru ümber maja – elujõudu tuleb juurde ja enesehinnang tõuseb.

Valge kepi kõrval aitab iseseisvalt liikuda juhtkoer, kes pole pelgalt abivahend, vaid ka emotsionaalne tugi pingelistes olukordades. Eksimise korral on ütlemata mõnus sõrmed sõbra sooja kasukasse pista ja teda natuke närvide rahustuseks sasida. Ka kaaskodanikud pakuvad altimalt abi, sest koer on suurepärane vahend pimedaga kontakti astumiseks. Tubliit töötatud juhtkoera jaoks aastate jooksul aga väheneb ning juhtkoer, kes on jõudnud oma eluõhtule, ei jõua enam igale poole kaasa reisida. Siis jääb pimedada inimese liikumine taas väga piiratuks ning isegi, kui võtta appi valge kepp, tunneb pikaaegne juhtkoera kasutaja end ilma oma sõbrateseta tänaval liikudes üksi, ebakindlalt ja kohmakalt. Kui poes, arstil ning sõpradega teatris ja kohvikus käia saab ka kahejalgsel käevangus, siis juhtkoeraga on hea veeta aega omaette, minna näiteks metsa. Kuidas aga täita seda iseolemise aja tassikest siis, kui ei näe ja matkakaaslane on rändamisest

väsinud? Seni, kuni endale uut ja sobivat otsid, jääb üle end sooja pleedi sisse mässida ja neid ilusaid aegu meenutada.

Samal ajal mõjutab üksi ringi liikumise elamust ka see, kui palju on keskkond meie ümber nägemispuudega liikujate vajadusi arvestanud. Näiteks kui tahad sõiduteest üle minna ja kepi otsaga teeserva otsides maapinda kompad, on abi mummulistest kividest, mis sellest märku annavad. Linnaruumi ligipääsetavus sõltub Eestis aga suuresti asukohast. Kui suuremad linnad (Tallinn ja Tartu) näitavad selles üsna tublit eeskuju, siis väiksemad linnad, nagu Rakvere, jäävad pika sammuga maha. Vaegnägija jaoks on aastaid olnud probleem, et linnaliini busside numbrid pole ligipääsetavad. Mõnel pool nad seda ka juba on, kuid näiteks Tallinnas on see süsteem vägagi ebaühtlane. Pime talvine aeg muudab vaegnägija liiklemise niigi veel keerulisemaks kui tavaliselt ning nii ei jää peatuses üle muud, kui võõrastelt abi küsida. See võib olla ebamugav, aga on ainus võimalus, kuidas õige bussi peale saada.

Viimasel paaril aastal on probleemiks kujunenud ka elektrilised tõukerattad, mida liigub tänavapildis üha enam ning mille kasutajad kaasliiklejatega alati ei arvesta. Keset kõnniteed jäetud tõukeratas pole üldse harukordne nähtus. Kui pime inimene valget keppi enda ees vasakult paremale liigutades kõnniteel tõukerattaga kokku jookseb, pole ka valgest kepest kasu: see võib otsapidi tõukeratta alla minna ning vops vastu pead ongi käes. Hullemaal juhul leiab pime end kápuli ratta otsast.

Linnaruum peidab ohtralt väljakutseid, millest pimedal inimesel tuleb end nutikalt, kuid tihti hoopis heale õnnele lootes mööda navigeerida.

Aasta tegu 2021: fookuses olid pakiautomaadid ja õppematerjalid

Igal aastal on Eestis palju ettevõtteid ja isikuid, kes pimedate ja vaegnägijate kogukonna heaks midagi olulist ära teevad. EPL tunnustas neist silmapaistvamaid.

Autor: Jakob Rosin

Eesti Pimedate Liidul on tore traditsioon anda välja aasta teo tunnustust. Igal aastal koguneb üle Eesti päris palju neid ettevõtteid ja isikuid, kes on pimedate ja vaegnägijate kogukonna heaks midagi olulist ära teinud, olgu selleks mõni olemasolev toode või teenus, mis on saanud ligipääsetavaks, loodud mõni uus lahendus nägemispuudega inimestele info jagamiseks või on keegi kogukonda muul moel aidanud või toetanud.

Augustis hõiskasime teated välja, kutsudes inimesi ja organisatsioone üles esitama enda poolseid tunnustuse kandidaate. Neid saabus tõepoolest palju ja väga erinevaid. Žürii tegi oma töö ning otsustas tunnustuse anda kahele ettevõttele.

Kui sai selgeks, et koroonapandeemia taandumist ei ole oodata, uurisime erinevatelt Eesti pakiautomaatidega tegelevatelt ettevõtetelt, kas nad oleksid valmis koostööks, muutmaks pakiautomaadid ka nägemispuudega inimestele ligipääsetavaks, sest olgem ausad, kui saad iseseisvalt e-poest kauba tellitud, oleks päris narr, kui ainsaks takistuseks iseseisval ostlemisel

saab kuuekohalise koodi sisestamine automaadi klaviatuuril või puuteekraanil.

Ainsa positiivse vastuse andis meile Itella SmartPost. Nemad olid hiljuti hakanud paigaldama uut tüüpi valget värvi pakiautomaate. Igal kapiuksel on oma füüsiline klaviatuur, mille nupud kenasti sõrmega tuntavad. Ainus häda – kuidas saada teada, millist järjekorranumbrit kandva kapi ukse juures parasjagu seistakse? Lahendus oli väga lihtne:

Tunnustuse saaja Itella esindaja Triin Parmsoo

Itella paigutaski hoobilt kõikide valgete automaatide ustele punktkirjas numbri. Nii saavad ka nägemispuudega inimesed nüüd leida üles õige ukseumbriga kapi ja oma paki iseseisvalt kätte.

Velveti esindaja Nele Volbrück

Margit Turb keskkonnaametist

Tänaseks on kogukonna tagasiside olnud ütlemlata positiivne ja inimesed automaadid kenasti üles leidnud. Seega, kui e-poest midagi vahvat tellite või palute endale pakki kellelgi teisel saata, otsige üles enda kodule või töökohale lähim valge pakiautomaat ning saate oma kauba kenasti kätte. Valged automaadid on Itella kodulehel olemas ning e-poodides automaati valides peaks valged automaadid ka eraldi tähistatud olema.

Tunnustuse said ka keskkonnaamet ja disainibüroo Velvet OÜ. Nemad kaks panid pead kokku ja mõtlesid välja õppematerjalide komplektid, mis said nimeks „meeltemätas”. Need on keskkonnahariduse õppematerjalid, mis tutvustavad erinevaid Eesti looduskooslusi, ja nagu nimi oletada laseb, siis erinevate meelte kaudu. Kohvrid (õigupoolest on need poolkerakujulised, sellest ka „mätas”) tutvustavad Eesti metsa, raba ning rannikualade looduskooslusi. Neis on materjale, mida saab katsuda, lõhnu, mida nuusutada, helisid, mida kuulata ja infot, mida lugeda. Nii on võimalik katsuda erinevaid loomanahku, eristada linnumune, tutvuda loomade jälgedega või loodushelidega. Sääraseid mättakomplekte sai kokku kümme, neist kaks inglise ja kaheksa eestikeelsed ning need jagati laiali erinevatesse keskkonnaameti looduskeskustesse üle Eesti.

Lahenduste loomisel arvestati nii nägemispuudega laste kui ka täiskasvanutega. Lisaks on säärase lahenduste kasu ka palju laiem, sest need annavad ka laiemale avalikkusele ülevaate sellest, kuidas luua kõigile ligipääsetavaid ja kasutatavaid õppematerjale.

Hoidke siis aga silmad lahti, järgmisel aastal võtame uued tunnustuse väärivad ette.

Kroonikaraamat – jälg tulevikku

13. oktoobril 2021 tähistas Läänemaa Nägemisvaegurite Ühing 15. aastapäeva kroonikaraamatu esitlusega. Ühing on EPL-i liikmetest esimene, kes seesuguse teose üllitas.

Autor: Tiiu Leidsalu, Läänemaa Nägemisvaegurite Ühingu asutajaliige ja raamatu koostaja

6. septembril 1999 valiti mind Lääne-Eesti Pimedate Ühingu Haapsalu osakonna juhatuse esimeheks. Osakond pidi kord aastas esitama ühingule tegevusaruande. Väga raske oli meelde jätta kogu aasta sündmusi. Hakkasin kuupäevaliselt üles märkima, kus midagi toimus. Panin kõik kenasti kirja ja kuu lõpus sisestasin arvutisse, aasta lõpus printisin kogu materjali välja ja panin kausta. Kui oli fotosid,

lisasin ka need. Samasugust tööd jätkasin pärast seda, kui asutasime Läänemaa Nägemisvaegurite Ühingu.

Mullu, viirusekriisi ajal, kui oli rohkem aega mõelda, küsisin endalt, kelle jaoks ma seda kroonikat pean ja miks seda tarvis on. Tuli meelde, et tänavu tuleb ühingu 15. juubel. Kui saime viieseks, sai iga ühingu liige pastapliiatsi, kui kümneseks, siis helkuri. Miks ei võiks teha kroonikaraamatu? Vajalik materjal on ju olemas. See on ajalugu, millest jääks raamatuna jälg tulevikku.

Materjali oli tohutult palju. Kuidas ja millest alustada? Haapsalu trükikoja juht Vaike Linamäe toonitas, et kroonika ei tule igav, kui selles on kõige tähtsamad sündmused, juures fotod ja tore, kui on ka jutukesi. Kõik need asjad olid olemas.

Suure materjali hulga pärast tekkis tagasilöökk. Hakkasin juba kahetsema. Võtsin ühendust ühingu kaaslase Priit Kasepaluga, kes aitas 2006. aasta ülevaate teha. Nii läksin teksti koostamisega lõpuni.

Seejärel tekkis uus küsimus: see on meie ühingu 15 aasta ajalugu, kuid ka enne meid on Haapsalus pimedad

aktiivselt tegutsenud. Sain ajaloolase Aldo Kalsi ühe käsikirja, kuid pöördusin tema poole palvega, et ta vaataks üle, kuidas peaks edasi minema. Tema vaataski üle ja täiendas. Tänu talle ja tema armsale abikaasale Mall Kalsile sain tohutult energiat ja innustust edasi minna. Nende poolt on ka raamatu moto: „Pääsusilmad silmadeks, sõbra käsi hingetoeks.“ „Pääsusilm“ on juba 20 aastat tegutsenud ühingu liikmete vaimsust kandev klubi.

Nii jõudsingi käsikirjaga enam-vähem ühele poole. Sõnastuse vaatas üle ja tegi parandusi keeleteimetaja Heli Tammik. 60-leheküljelisest raamatust leiab Läänemaa pimedate ajaloo lühikronoloogia alates 1818. aastast, ühingu ajaloo kronoloogia, fotokroonika alates 1956. aastast, koostaja kolm reisikirja ja ühingu liikmete nimekirja.

Kaaned (fotol) on kollased. Esikaanel tumerohelises kirjas autori nimi Tiiu Leidsalu ja raamatu pealkiri. Selle all ovaalne pilt – rohelisel taustal lillade pääsusilmade õied, keskel valges ringis number 15. Pildi all tekst „Haapsalu 2021“. Tagakaanel on pika ajaloo pimedate sümbol – kolm musta punkti, kaks all ja üks üleval. Alumised punktid tähendavad, et kaks silma ei näe. Punkt ülal tähendab aju, mis peab hädast välja aitama.

Raamatut trükiti 50 eksemplari ja seda jaotatakse ühingu liikmetele ning lahkunud liikmete lähedastele. Eesti Pimedate Raamatukogu lugejad saavad kroonikat kuulata heliraamatuna või lugeda Veebiraamatukogus raamatu teksti. Loodan väga, et mõttel pidada ühingu kroonikat, oleks mujalgi järgijaid.

Raamatu autorit Tiiu Leidsalu (paremal) õnnitleb Haapsalu aselinnapea Kaja Rootare. Helgi Maripuu

Kohe järve peale!

Suvekool tõmbas vere käima

Esmakordsest kogemusest Eesti Pimedate Liidu suvekoolis kirjutab Põhja-Eesti Pimedate Ühingu liige Maarja-Liis Orgmets (26).

Autor: Maarja-Liis Orgmets

8.–9. septembril korraldas Eesti Pimedate Liit Nelijärve puhkekeskuses suvepäevi. Minul oli võimalus sellest üritusest esmakordselt osa saada ja üldse kohtuda korraga nii suure hulga nägemispuudega inimestega. Kokku oli erinevatest ühingutest üle Eesti kohale saabunud 148 inimest. Võrdluseks: 2019. aastal oli osalejaid 180, möödunud aastal jäi suvekool viiruse tõttu ära.

Kuidas nägemispuudega inimesed oma vaba aega siis veedavad? Loomulikult aktiivselt! Kava oli tihe ja põnev, sellest kinni pidaval aktiivsel suvepäevalisel nurgas konutamiseks või niisama lobisemiseks eriti aega ei jätkunud (aga see polnud sugugi mitte halb!). Vaevalt olin ma kohale jõudnud, einestanud ja asjad tuppa viinud, kui entusiastlik seltskond mul küünarnukist

Suvepäevade avamine

kinni haaras ning enne kui arugi sain, olid nad mulle juba päästevestki selga ajanud ja paadiga järvele lükanud. Pärast sai veel vesijalgrattagagi järvele mitu tiiru peale tehtud. Kes veemõnused nautida ei soovinud, sai Eda Sarve juhendamisel meisterdada ning tutvuda keskkonnaameti meeltemätastega. Õhtul köitis laagrilisi meeleolukas pimedate ajalugu käsitlev ning üldhariv viktoriin.

Pärast tegusat päeva, kuskil kella kümne paiku õhtul, otsustasime väikse seltskonnaga ka saunamõnused nautima minna. Mõeldud-tehtud, seadsime end valmis ja hakkasime siis astuma, aga kottpimedas ja pimedana sauna otsimine osutus muidugi parajaks pähkliks. See meid aga sugugi ei morjendanud, koos seltskonnaga oli see olukord hoopis lõbus. Ühe sauna justkui leidsime, aga sellel olid ukсед lukus ning samuti polnud selle juures ühtki hingelist märgata.

Kuna aga suvekoolis pole keegi üksi, tuli meilegi appi üks noormees, kes selgitas, et saunasid oligi sel territooriumil mitu tükki. Lõpuks lavale jõudes tõdesime, et juba viis tundi avatud olnud sauna oli suvekooliliste seas populaarne olnud ning sooja polnud kerises enam kuigi palju järel, aga ka siin tõttas appi meie ustav sõber ning elektriküttega keris saadi kiiresti soojaks tagasi. Sauna kõrvale ujusime õhtupimeduses veel külmas järves ning meeleolukas õhtu jätkus DJ Jakob Rosina taktis.

Aktiivsete tegevuste kõrval sai suvekoolis mõtiskleda ka nii tervisliku toitumise kui ka koroonakriisi psühholoogilise mõju teemadel, kuulata Piret Ausi karmoškamängu, mille juurde jutuvestja Piret Päär vestles põnevaid lugusid ning mekkida esimesena Eestis punktkirja õllepudelite siltidele saanud Põide pruulikoja toodangut.

Meeltemättad

Kui ühingute igapäevategevustes kohtub nägemispuudega noori pigem harva, siis suvekoolis oli nii mõnigi neist kohal. Seda oli väga tore näha, kuid loodan, et üha enam noori leiab tee erinevatesse ühingutesse üle Eesti, sest nii aitame nägemispuudega inimeste traditsioone hoida ning saame üheskoos veelgi rohkem ägedaid asju ette võtta.

Kokkuvõttes oli suvekoolis väga mõnus linnakärast eemale loodusesse saada, kohata inimesi, keda varem ainult häälsõnumite põhjal tundsin ning suve sellise meeoluka koosviibimisega veidi pikendada.

Piret Aus (vasakul) ja Piret Päär (paremal)

Kuidas toetab riik juhtkoera veterinaarkulude katmist?

Juhtkoera kasutajatel on võimalik igal aastal taotleda kooli kaudu kompensatsiooni juhtkoera veterinaarkulude katmiseks ja seda kuni 90 protsendi ulatuses.

Autor: Kai Kunder

Mullu kevadel kerkis teravalt esile juhtkoerte veterinaarkulude kompenseerimise küsimus. Nimelt peavad juhtkoera kasutajad korra aastas käima profülaktika mõttes oma neljakäpalist sõpra kontrollimas ja saatma koolile, kust koer on võetud, vastava dokumendi koera tervisliku seisundi kohta. Kulude katmist kompenseerib sotsiaalkindlustusamet.

Samas on mitmed juhtkoera kasutajad sattunud olukorda, kus nad pole tšekkide eest ettenähtud kompensatsiooni saanudki või pidanud seda kuid ootama, end korduvalt meelde tuletades. Mitmed küsimused on seejuures jäänud ka segaseks: näiteks see, mis aja jooksul pärast kuludokumentide esitamist peab

raha nägemispuudega inimese arvele laekuma, milline roll on kompensatsiooni saamisel juhtkoera välja õpetanud koolil ning sotsiaalkindlustusametil (SKA-I).

Toimetus võttis ühendust SKA-ga, et saada ülevaade, kuidas juhtkoerte tervist toetatakse ja kuidas kogu veterinaarhoolekande toetussüsteem Eestis toimib. Lühidalt kokku võttes võib öelda, et oluline vastutus on selles koolidel, kes peavad sotsiaalkindlustusametile kompensatsiooniga seotud dokumendid õigeaegselt esitama (Eestis on kaks juht- ja abikoeri treenivat organisatsiooni – MTÜ Abikoerte Keskus ja SA Juht- ja Abikoerte Kool).

Vastab sotsiaalkindlustusameti abivahendite talituse peaspetsialist Annika Kiik

Veterinaarkulud on abivahendite määruse loetelus välja toodud kahel viisil.

1) Jooksvad veterinaarkulud – siia alla läheb hammaste ravi, parasiitide, krooniliste, pärilike ja kaasasündinud haiguste ravi, kaitsesüstimine, küünte lõikamine, kõrvade puhastamine jne.

2) Kohustuslik tervisekontroll. Juhtkoera kasutaja ja kooli vahelise kasutuslepingu allkirjastamisest kuni lepingu lõppemiseni

kohustub SKA hüvitama juhtkoera igaaastased veterinaaruuringud. Tehingu aruanded kinnitab teenuseosutaja, kes on kohustatud esitama SKA-le e-posti teel veterinaarteenuse osutaja kuludokumendid, kus on kirjas maksumus, juhtkoera nimi ja kiibi number ning täidetud tervisemonitooringu vorm ehk milliseid protseduure koerale teostati.

Puust ja punaseks

Juhtkoera kasutaja kohustused

- Kui juhtkoera kasutaja on oma sõbrakesega veterinaari juures käinud, korrektse tšeki saanud, millel kõik eelpool nimetatud andmed kirjas, edastab kasutaja kuludokumendi koolile, kust koer võetud. Seejärel on koolil kohustus dokumendid saata hiljemalt uue kuu kolmandaks kuupäevaks SKA-le.
- Edasine on juba bürokraatlik asjade käik, mis otseselt kasutajat ei puuduta. Ent oluline on teada, et kui SKA saadab kinnituse, et dokumendid on korrektsed, tuleb koolil esimesel võimalusel ehk kaheksandaks kuupäevaks laadida tehingute aruanne, mis tagab, et jooksva kuu lõpuks peaks kasutaja ravikulud 90% ulatuses tagasi saama.

Juhtkoera väljastanud kooli kohustused:

- kui SKA poolt on tulnud e-kirja teel kinnitus, et veterinaararved on korrektsed (välja toodud koera kiibi number, kasutaja andmed, kuluread kirjeldatud), tuleb koolil teha tehing esimesel võimalusel SKAIS2 andmebaasis;
- seejärel tuleb koolil laadida hiljemalt käesoleva kuu 8. kuupäevaks tehingute aruanne;
- SKA kontrollib aruannet ja kinnitab selle ning seejärel tuleb koolile teade, et võib esitada riigile arve;
- esitatud arve alusel makstakse juhtkoera kasutajale riigi osalus 14 päeva jooksul;
- kahe aasta jooksul on kasutada 600 eurot ühe koera kohta, riik tasub 600 eurost 90% (kuni 540 eurot).

Erakorraliste veterinaarkulude tasumine:

- erakorraliste veterinaarkulude alla lähevad erakorralised meditsiinilised sekkumised, mida ei kata kindlustus. Nende katmine toimub ainult SKA otsuse alusel (erimenetluse otsus);
- otsuse saamiseks peab esitama SKA-le taotluse, mille vormi leiab SKA kodulehelt;
- taotlusele tuleb lisada veterinaarkliiniku hinnapakkumine või arve, millest nähtub, mida koerale tehtud on;
- taotlus koos kliiniku hinnapakkumise või arvega tuleb esitada e-posti aadressile info@sotsiaalkindlustusamet.ee;
- SKA teeb otsuse korrektse dokumentatsiooni põhjal 30 päeva jooksul;
- positiivne otsus saadetakse inimesele;
- kool saab positiivse otsuse alusel tehingu teha ja arveldamine toimub juba nagu eelnevalt kirjeldatud aruande ja esitatud arve alusel, riigi osalus makstakse peale arve esitamist 14 päeva jooksul.

Erakorraliste veterinaarkulude puhul ei ole riiklikult kehtestatud piirhinda. Võib esitada hinnapakkumise sellises hinnas nagu on reaalne kulu. SKA tasub positiivse otsuse alusel erakorralisest veterinaarkulust 90%, ülejäänud on juhtkoera kasutaja kanda.

Veel kooli ja juhtkoera kasutaja kohustusi

- Olulisemad punktid teenuseosutaja ja SKA vahel sõlmitud lepingu „Teenuse kirjeldusest“.
- Juhtkoera kasutaja peab korra aastas kohustuslikus korras osa võtma teenuseosutaja korraldatud õppepäevadest. Kui õppepäevast ei saa osa võtta õppepäeval või muul kokkulepitud ajal, tuleb sooritada kokkuõppe korduseksam, et juhtkoera ravikulude osaline kompenseerimine säilitada.
- Kui kord aastas juhtkoera kasutaja juhtkoeraga veterinaari juurde tervislikel põhjustel ei jõua, võib see aeg pikeneda, kuid teenuseosutajale tuleb esitada vabas vormis kirjalik põhjendus. SKA-l on õigus seda põhjendust teenuseosutajalt küsida. Põhjendus on oluline, et säilitada juhtkoerale õigus taotleda ravikulude osalist kompenseerimist.
- Teenuseosutaja on kohustus juhtkoer kindlustada abivahendite loetelus nimetatud tingimustel. Määruses on välja toodud summa 250 eurot aastas, millest riik tasub 90%. Kui juhtkoer ei ole kindlustatud, ei saa ka riik juhtkoera veterinaarkulusid tasuda.
- Kord aastas on teenuseosutajal kohustuslik korraldada juhtkoerte kasutajatele õppepäev. Nõutav on osalejate nimekiri koos osalejate allkirjadega. Määruses on välja toodud summa 50 eurot üks treeningpäev ühe juhtkoera kohta – riik tasub 90%.

Valge kepi päeval, vasakult Jakob Rosin, Ago Kivilo

Eesti Pimedate Liidu auesimees Ago Kivilo: „Pime inimene peab julge olema”

Ago Kivilo oli Eesti Pimedate Liidu juhatuse esimees 21 aastat (1998-2019), kuid pimedate kogukonna heaks panustanud tunduvalt kauem. Liidu 100. sünnipäeval istusime maha selle praeguses kontoris Raua tänaval, et teekonnale tagasi vaadata.

Autor: Maarja-Liis Orgmets

Ago on pimedate kogukonnaga tihedalt seotud olnud kogu oma elu. Päev, mil see kõik alguses sai, on tal kuupäeva täpsusega meeles – see oli 1. oktoober

1958. Ta oli siis just sõjaväest koju saadetuna saabunud tagasi Eestisse ning kutsuti tööle Eesti Pimedate Ühingu Tallinna Õppetootmiskombinaati. Seega

on Ago pimedatega töötanud üle 60 aasta. „Pimedad on kogu aeg oma eluga ise hakkama saanud ja väga hästi töötanud. Oleme aidanud väga palju ehitada, oleme olnud jõukad ja aidanud oma rahadega linna ja riiki,” ütleb ta nõukogude aega meenutades.

Ago jaoks on väga oluline, et nägemispuudega inimesed leiaksid jõudu enda eest julgelt ja sirge seljaga seista ning ta on veendunud, et kehvast nägemisest hoolimata on võimalik pea kõigega hakkama saada, kui ise ainult tahta.

Kuidas tekkis soov panustada Eesti pimedate kogukonna heaks? Kuidas teist sai liidu juht?

Kas mul soovi ja tahtmist oli päris, elu ise viis mind selleni. Olen terve elu selle pimedate asja sees olnud. Kui mind liidu esimeheks kutsuti, olin Eesti Pimedate Ühingu Tallinna ettevõtte direktor. Esialgu ei tahtnud ma tegelikult siia võlgade sisse tulla, sest olin enda ettevõttele just jalad alla saanud, aga siis tulid minu juurde kaks Põhja-Eesti pimedate ühingu eestvedajat, küsisid, kas oled nõus kandideerima. Mina ütlesin, et ei ole! Aga rääkisid mu ära ja nii ma kandideerisin.

Sel ajal kuulus liitu neli ühingut: Ida-Eesti, Lääne-Eesti, Lõuna-Eesti ja Põhja-Eesti. Neli häält oli vaja kokku saada. Kui mind siis juhiks valiti, olin ma küll vähe ehmatanud – see oli mulle natuke võõras, kuigi ma olin terve elu inimeste juhtimisega tegelnud. Mäletan hästi, et valimised toimusid Põhja-Eesti Pimedate Ühingu ruumis, Laki tänaval, riietusruumis.

Käimist ja tegemist oli juhina väga palju. Hakkasime seda asja juhtima koos Anne-Mall Krooniga. Ilmselt läks hästi, mind valiti ikka ja jälle tagasi. Esimesed vahetused olid rasked, teist-kolmandat

hakkasin juba nautima. Esimesed aastad olid tõesti rasked, sest kui ma pimedate liidu juhiks tulin, oli sellel miljoni krooni suurune võlg. See oli palju hullem, kui ma arvasin. Võlgadest oli vaja lahti saada. Hakkasime sellega kohe tegelema, võlgasid tagasi nõudma. Võlad olid nii suured, et meilt oleks peaaegu kõik käest ära võetud. Samuti oli vaja meil kätte saada hulk krunte ja maju, et pimedate vara jääks ikka pimedatele, aga oli inimesi, kes tahtsid neid enda käpa alla saada. Näiteks Laki tänava maja taheti. See oli sellepärast, et pimedad olid ajanud oma asju nii, et dokumentatsiooni väga polnud. Vene ajal ei olnud ju seda vaja. Nüüd siis nähti seal kerget saaki. Aga selle eest pidi võitlema. Meil oli õnneks hea jurist, kellega koos neid asju ajasime. Üksvahe ma käisingi ainult kohtuid mööda, kokku oli vist kuus või seitse kohtuprotsessi. Meie eesmärk oli saada paika see, et pimedate liit ajab suuri asju ning ühingud kohaliku tasandi asju.

Millisest perekonnast te pärit olete ja kuidas möödus teie lapsepõlv?

Olen pärit täitsa tavalisest perekonnast. Perekonnas olid isa, ema, vanem õde ja mina. Sündinud ja kasvanud Pirital Kloostrimetsas. Kooli tulin Tallinna reaalkooli. Käisin seal vist viienda klassini, aga Pirita kooli direktor oli mu ema ristitütar ja eks ta hakkas emale rääkima, et ma Pirita kooli tuleksin. Algkooli lõpetasingi Pirita koolis ja keskkooli Tartu erikeskkoolis. Siis sattusin ma sõjaväkke, aga sõjaväega oli nii, et kui ma sinna läksin, oli mul kümne klassi haridus ja seal oli mul siis võimalus edasi õppida. Nii lõpetasingi Venemaal parteikooli, sõjaväeringkonna kooli. Sain sõjaväest vene keele suhu ja see tuli mulle hiljem palju kasuks, kui Eesti Pimedate Ühing saatis mind mitmel korral Moskvasse Pimedate Ühingu Instituuti õppima. Õppisin seal meistriks. Meil Eestis

polnud sel ajal ligipääsetavusest ega rehabilitatsioonist aimugi, aga seal oli juba kõik olemas. Mitte küll sellisel tasemel nagu praegu, aga oli. Mummulised teed ja ülekäigud ja signalisatsioonid ... olid tehtud erilised linnakud. Kui sealt tagasi tulin, oleks võinud kellegi teise saata, aga ei olnud kedagi, kel vene keel nii hästi suus oleks, nii saadetigi jälle mind ja läksin hea meelega. Tegin seal ära meistrite, tsehhijuhatajate, asedirektorite ja direktorite koolituse. Nii olin ma omal ajal selles pimedate asjas päris kodus.

Nii et te nägite juba seal ära, kuidas on võimalik keskkonda pimedate jaoks kohandada.

Täpselt. Kõik need trepi käsipuud ja ... seda, kas nad igal pool ka nii olid, ei saa ma öelda. Me käisime ka tehastes, pimedatel oli seal Moskvas kuus või seitse tehist, nendes eriti ei olnud, aga seal õppekeskuses oli kõik tipp-topp. Läksid mööda trepi käsipuud üles, kohe olid märgid, et mitmendal korrusel oled ja liftid rääkisid. See kõik oli kaheksakümnendatel. Kakskümmend aastat hiljem sattusin ma sinna tagasi, ja tead, seal ei olnud mitte midagi muutunud, seal oli elu seisma jäänud.

Milline on olnud teie tööalane karjäär?

1958. aastal visati mind sõjaväest välja. Sõitsin siis bussiga koju ja kohtusin juhuslikult ühe mehega, kellele oma muret kurtsin, et näed, pea aeti paljaks, aga sõjaväkke ei võetud. Mees küsis, kas mul töö on. Ma ütlesin, et ei ole, ja siis ta kutsuski mind sinna pimedate ettevõttesse. Sel ajal kutsuti seda artell „Põhja”. Hiljem andis riik kõik pimedate ettevõtted Eesti Pimedate Ühingu alla ja sellest sai Eesti Pimedate Ühingu Tallinna Õppetootmiskombinaat. Seal tehti kõiksugu asju: pintsleid, harju. Küsisin, et kuidas seal palk on, ütles, et

hea. Sel ajal pimedad teenisidki hästi. Inimesed said endale isegi korteri ostmist lubada. Jagasime kasumi pealt raha riigi toetuseks, aitasime palju ehitada. Nii ma läksin sinna pimedate ettevõttesse ja jäin. Pidasin seal palju ameteid. Alguses töötasin seal, kus tehti kapronit, siis kutsuti mind transportjaoskonna meistriks. Lõpuks sai minust direktori asetäitja. Hiljem, kui ajad hakkasid muutuma, määrati mind direktoriks.

Milline on teie nägemisjäak? Kuidas te oma nägemist kirjeldaksite?

See on aastate jooksul ikka kehvemaks läinud. Lühinägelik olen ma terve elu olnud, aga mul oli ka üks trauma, pätid löid prillid silmadesse puruks. Peale seda hakkas see lühinägelikkus veelgi edasi arenema. Sel ajal kui ma direktori asetäitjaks tööle tulin, pidi iga direktori asetäitja valdama ka punktikirja ja selle ma ikka suure surmaga õppisin ära. Enam ei mäleta sellest midagi, pole seda aastaid tarvis olnud.

Mäletate te oma esimest kokkupuudet mõne täiesti pimedaga inimesega?

Olen elu aeg olnud suhtleja inimene ja kuna minu tööruum oli kohe riietusruumi vastas, kus pimedad käisid riideid vahetamas, sattusin nendega kohe jutu peale. Mul olid seal ikka päris head semud. Mul oli, kuidas ma nüüd ütlen ... selline hea omadus, et kui ma sain inimesega kokku, siis ma ei hakanud mõtlema selle peale, et ta pime on, võtsin teda endaga võrdsel tasemel. See asi läks inimestele peale ja mul ei ole nihukest tunnet olnud, et vot, see on nüüd pime ja see nägija ... toredaid inimesi oli oi, kui palju.

Kuidas nägemispuue teie enda elu on mõjutanud?

Minu elu on mõjutanud nägemispuue sellega, et ma ei saa autoga sõita. Mul on suvila, aga sinna saamiseks peab kogu aeg teistega arvestama. See on tõesti üks raske asi nägemispuude puhul ja ma tunnen sellest väga puudust. Aga muidu olen ma sellega täitsa harjunud.

Milliseid abivahendeid te igapäevaselt kasutate?

Näiteks allkirja andmiseks mõeldud raami, makki audioraamatute

kuulamiseks, muidugi ka igasuguseid luupe, pisikest lugemisaparaati.

Milline oli pimedate elu nõukogude ajal võrreldes praegusega?

Mina ei oska kellegi eest rääkida, aga ütlen, et pimedatel oli tööd, leiba ja raha. Samas teine asi, mis selle kõik ära nullis, oli see, et pimedad olid ära peidetud, kuskile ei saanud, midagi ei saanud teha ... see oli selline aeg. Aga muidu, kui ikka tööd viitsisid teha, elasid

Ago ansambelis Vanaisad (paremal)

täitsa rahulikult. Pimedaid ei tahtud isegi parteisse võtta! Oli selline asi, et kui pime töötaja oli joodik ja ma lasin ta töölt lahti, siis ma pidin ta kahe-kolme kuu pärast tööle tagasi võtma, sest meil oli selline värk, et pidi olema pimedate ja nägijate protsent. Pimedaid pidi olema üle poole, ja kui neid ei olnud, siis riik enam ei toetanud. Vahepeal, kui ma direktori asetäitja olin, pidin inimesi juurde leidma, muidu me ei saanud areneda, polnud tööjõudu. Siis ma sättisin ennast kuidagi silmakliinikusse arstlikku komisjoni ja sel ajal, kui seal pimedaid läbi vaadati, jälgisin ma neid, suhtlesin nendega, niimoodi kogusin omale töötajaid.

Kas ja kui palju on pimedate liidu tegevusaja jooksul nägemispuudega inimeste arv muutunud?

Mul on jäänud meelde üks voolavuse number. Nõukogude ajal oli meil kaadrivoolavus 12,5 protsenti aastas.

Millist nõu te annaksite nägemispuudega inimestele praegu, millistel teemadel peaksid pimedad end praegu rohkem kuuldavaks tegema?

Praegu on jube raske midagi juurde lisada, sest praegu on pimedad palju rohkem pildil kui kunagi varem. Jakob, Priit ... igal pool, raadios-televisioonis oleme nähtaval. Ja see peabki nii olema. Pime inimene peab julge olema, ikkagi rusikaga vastu rinda lööma ja minema igale poole, peab ennast maksma panema, tagasihoidlikkust ei ole tarvis. Meie olime vene ajal tagasihoidlikud. Ametiasutustest ma üldse ei hakka rääkimagi. Seal vaadati pimedate nagu alamõõduliste peale.

Aga kuidas leida endas see julgus enda eest seista?

See lihtsalt tuleb tahes või tahtmata. Algul võib-olla ei julge kuskil ennast näidata,

aga lihtsalt peab. Kui inimene peab midagi tegema, siis ta peab, sest need varud, mis on iga inimese sees, on lõpmata suured. Me saame kõigega hakkama.

Millega te praegu vabal ajal tegelete?

Ma olen praegu pimedate liidu juhatuse liige. Käin Laki tänaval, mulle on usaldatud see Laki tänava asi, räägin rentnikega, kui tarvis on ... samuti olen kogu aeg laulmas käinud meeskooris, viimati käisin aasta tagasi. Pimedate teemad ka ikka, nendest ei saa üle ega ümber. Küsitakse igasugu asju, mida on harjutud minu käest küsima. Näiteks kevadel ükspäev võttis minuga ühendust üks vene härra, ja ütles, et ta lööb mul jalaluud pooleks, kui mind näeb. Ma küsin, et miks ometi, ja tema vastu, et sellepärast, et Tondil on niivõrd libe, sa ei ole käskinud korda teha ... (naerame – toim.). Küsimusi on igasuguseid. Ma vestlen ühingute esimeestega pidevalt. Ei oska öelda, et ma nüüd midagi väga suurt teeks, olen lihtsalt nõu ja jõuga abiks.

Millist nõu annaksite noortele nägemispuudega inimestele?

Ära vannu alla, kõik, mida sa tahad teha, tee ära. Võta kätte. Unusta ära, et sa ei näe, lihtsalt tee ja võta kätte. Sa ei tohi jääda kõrvale, sa pead igal pool olema koos teistega. Noor inimene peab suhtlema teiste inimestega võrdväärselt nägija inimesega, ei tohi jääda nutma ja norutama, et vot, ma olen nüüd vilets ja ma näe. Sa ei ole vilets. Kui pime inimene tahab hakkama saada, siis ta saab kõigega hakkama. Ei ole sellist asja, et pime inimene ei saa oma eluga hakkama – saab, ja teeb kõik ära, mis tarvis.

Kas nägemispuudega inimesel on praegu Eestis hea elada?

Pimedal on praegu ikka tunduvalt parem elada kui varem. Inimesed pigem ikka

suhtuvad sinusse hästi. Näiteks kui kunagi oli niimoodi, et kui läksid ja küsisid, mis number buss tuleb, siis öeldi, et sul on ju endalgi prillid ees – vaata! Nüüd ikka räägitakse, näidatakse, abistatakse, kui tarvis. Inimesed ja suhtumine on muutunud päris palju. Enne oli ikka nii, et kui olid invaliid, siis sulle vaadati järgi.

Millised olid teie suurimad väljakutsed liidu juhina?

No pärast võlgasid pidi hakkama vaatama, et kuidas me elada saame nii, et uusi võlgasid ei tekiks (muigab – toim.) ja me saime sellega tõesti hakkama.

Mõni helgem mälestus esimees olemise ajast?

Mulle on kogu aeg meeldinud Balti komitee koosolekud, koostöö Põhjamaa riikidega ja meie ühised üritused. Omal ajal tegime omavahel isegi spordivõistluseid.

Kas esimehena oli palju reisimist ka?

Oli küll, aga kui päris aus olla, siis ma proovisin neist ära viilida vahel (muigab – toim.). Näiteks Eestis ma iga nädal, tol ajal oli see kommunikatsioon nii nagu ta oli, käisin kuskil – Pärnus või Narvas... Tihti käisime Lätis ja Soomes. Soomega olid meil sel ajal väga head suhted. Tegelikult seal välismaal oli päris hea, olid alati olemas saatjad, kes aitasid ja viisid su näiteks bussi, rongi või lennuki peale.

Vahel on kuulda arvamusi, et inimesed ei oska pimedate inimestega suhelda või õigesti käituda. Mida teie sellest arvate?

Ma ei oska öelda, mille taha see on jäänud, äkki me ei oska ennast ise piisavalt hästi väljendada? Muidugi, ma tean seda, seisad kuskil peatuses,

järsku tuleb keegi, võtab sul kraest kinni, tahab üle viia. Aga tänapäeval on see ikka paremaks läinud.

Nii et võib öelda, et need kaks aastakümnet, mis liidu esimehena veetsite, olid väga sisukad.

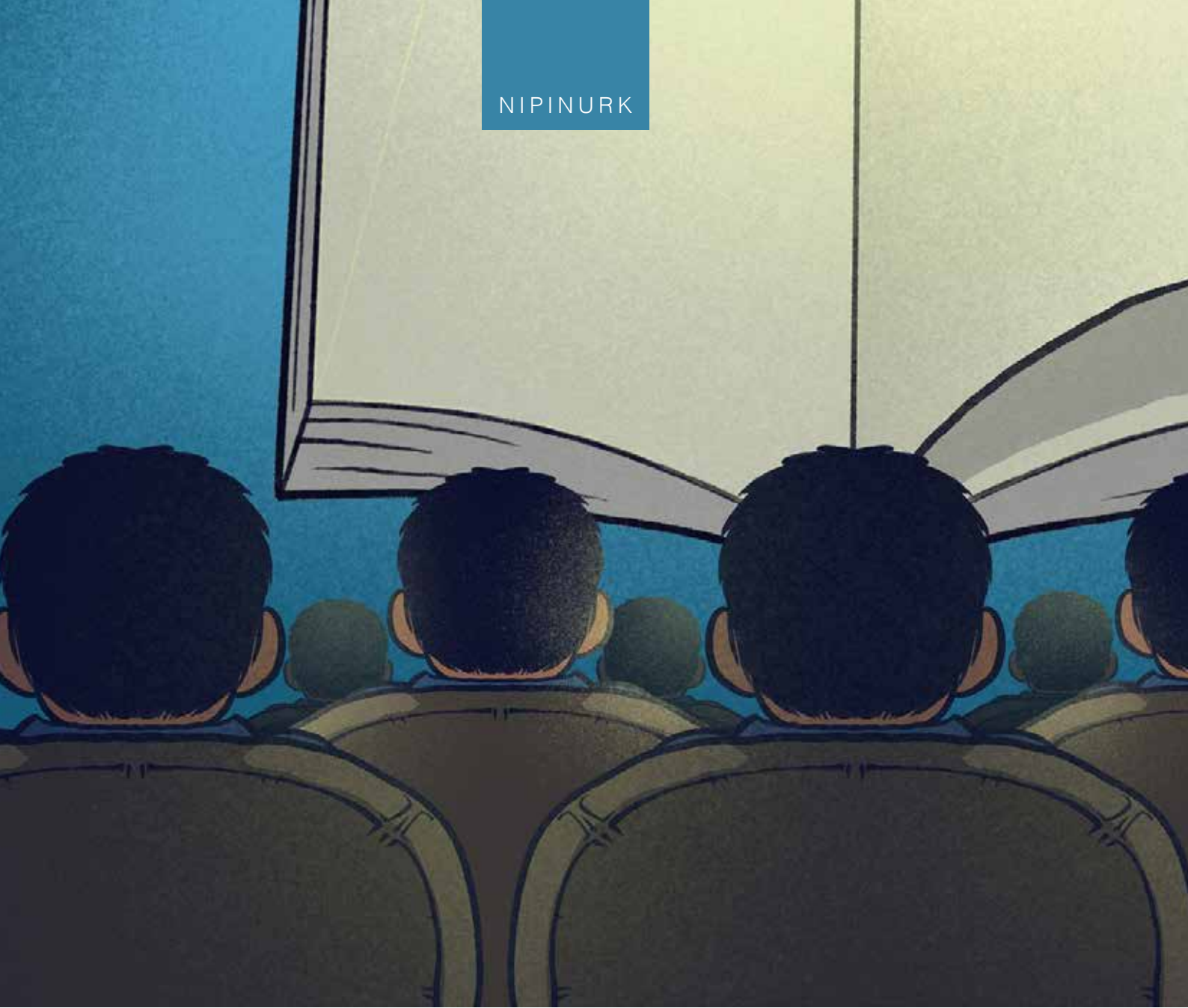
Muidugi. Vahepeal ma tegelikult võtsin pausi, olin poolteist aastat esimehe ametist eemal, kuigi juhatuses olin ikka edasi, olen tänase päevani. Olen 12 aastat olnud Eesti Puuetega Inimeste Koja juhatuses, aastaid sotsiaalministeeriumi abivahendite ekspertkomisjonis. Aga jah, kogu see aeg on olnud väga tore. Ma ei oskagi öelda, et kui mul seda liidu asja ei oleks olnud, mis mul siis oleks olnud ... mul poleks mitte midagi olnud. Olen täielikult rahul sellega.

Kas praegu on ka rahvusvahelisel tasandil mingit suhtlust jäänud?

Ikka on. Näiteks kolm päeva tagasi suhtlesin Leeduga. Suhtlen vene keeles.

Kas pimedate liit tegutseb veel 100 aastat?

Ju ta ikka on edaspidi ka, sest ega nägemispuudega inimesed kuhugi ei kao, arstiteadus nii kiiresti ei arene. Nägemispuudega inimestele on liidu olemasolu väga vajalik.

Kinoelamusi saamas ehk MovieReadingu rakendusest

Tark rakendus annab ka pimedale võimaluse täisväärtuslik kinokogemus saada.

Autor: Kai Kunder

Kui nüüd hästi järele mõelda, siis viimati sain ma päris kinoelamuse osaliseks teismeeas. Käisin emaga vaatamas filmi „Päästke Willy“ ja seda nüüdseks ajalukku vajunud Pärnu Mai kinos. Ilmselt sai veel

mingeid filme vaatamas käidud, aga mitte ei mäleta enam, millal või mis filmid need olid. Möödus päris hulk aastaid, enne kui läksin koos sõbrannaga Tartus Tasku Keskuses asuvasse kinno ja seda juba

pimedana. Kuigi filmiks oli toona mingi suvaline Ameerika film, mis mind eriti ei kõnetanud, siis elamuse sain ma hoopis teistest asjadest. Ma polnud ju üle kümne aasta kinos käinud ja seepärast oli pisut kummaline nii mugavas toolis istuda, popkorni kõrvale krõbistada ja külma Coca-Colat peale juua. Naljavihuks võtsin isegi ukse peal pakutavad 3D-prillid vastu ja panin filmi „vaatamise“ ajaks ette.

Mäletan sellest õhtust, et lõbus oli küll, aga ega ma filmist suurt midagi aru ei saanud. Sõbranna üritas küll vahepeal midagi kirjeldada, aga lõppude lõpuks oli see nii väsitav ja kurnav, et ma lihtsalt

loobusin. Ja kui ütlen, et loobusin, siis tähendab see seda, et ma tukkusin. Pärast omaette veel muigasin, et 3D-prillid kulusid tõesti marjaks ära.

Aga teeme väikse ajahüppe ja tuleme tänapäeva. Mullu suvel leidis Eesti filmi ja kino ajaloos aset tähelepanuväärne sündmus ja suur edasimineku: nimelt sai esmakordselt Eestis kirjeldustõlget kinosaalis jälgida MovieReading äpi abil, mis valmis koos linastuva filmiga. Äpp on kasutatav nii Androidi telefonidega kui ka iPhone'iga, miks mitte aga ka iPodi või iPadiga. Äpp on tasuta ja eestikeelne. Lisaks nutiseadmele ja äpile läheb vaja ka kõrvaklappe. Pärast äpi paigaldamist tuleb valida maa, mille jaoks tehtud kirjeldustõlkeid soovitakse kuulata (meie puhul siis Eesti). Kindlasti tuleb anda äpile luba mikrofoni kasutada ning enne kinno minemist kodus kirjeldustõlge alla laadida ja kinos see avada. Äpp alustab automaatselt filmi heli kuulamist, et kirjeldus filmi heliga sünkroonida. Kui vaja, saab kirjelduse pausile panna ja pärast uuesti käima.

Esimest korda, kui sellest rakendusest kuulsin, ei osanud ma sellest vaimustuda. Ei tea isegi, miks. Võib-olla pelgasin, et võin pettuda, sest ei saanud päris hästi aru, kuidas see töötab. Ent kui Marilyn Jaeski jagas kinoskäigust oma ehedat emotsiooni, siis tärkas minuski suurem huvi ja seadsin minagi sammud kinno. Käisin vaatamas filmi „Sandra saab tööd“ ja kuna TV3-s näitas filmi „Hüvasti, NSVL“, siis otsustasin proovida, kas äppi saab kasutada ka kodus. Sai küll. Olin väga vaimustuses. Osad pimedad küll on kurtnud, et telekast tulevad reklaamid jooksutavad äpi vahepeal kokku, ent minul esines kokku jooksmist ainult ühe korra ja siis sai kiirelt restart tehtud ja edasi vaadatud. Ja kuna Marilyn rääkis oma kogemusest nii ehedalt, ei jää muud üle kui kahe käega nõustuda.

Kinokogemusest räägib Marilyn Jaeski:

„Augustikuu algul käisin kinos „Kratti” vaatamas koos kirjeldustõlkega. See oli äärmiselt äge kogemus. Olin parajasti Viljandis muusika kirjutamise laagris. Film algas õhtul kell 21.50. Keegi tahtis seda vaatama minna ja nii saimegi seltskonna kokku ja läksime. Nii hilisel seansil ei olnud peale meie eriti kedagi, kuid sellegipoolest oli lahe ekraanil toimuvast osa saada nii, et minu saatja ei pidanud mulle midagi kirjeldama ja sai täielikult loosse süveneda. Varasematel kinokülastustel olen, küll praegu veel ilma põhjusega, veidi ikka muretsenud, et keegi palub filmi ajal mitte rääkida. Aga sel korral polnud põhjust pabistada.

Ülimalt vahva oli istuda kinos laagrilistega koos, süüa popkorni ja saada kõigiga võrdväärne filmikogemus.

Samuti sain ka filmi koomilisematest stseenidest paremini osa. Kirjeldus andis mulle võimaluse naerda teistega samal ajal. Tavaliselt on ikka nii, et kõigepealt kuulen naeru, siis kirjeldatakse mulle, mis naerma ajas. Mina saan naljast aru alles siis, kui filmi sündmustik on juba edasi liikunud. Veel oli tore see, et tänu oma nägemisjäägile nägin valguse sähvatusi ekraanil ja viisin need kokku sellega, mida parajasti kirjeldusest kuulsin.

Pärast filmi kõndisime seltskonnaga tagasi muusikakooli, oma ajutisse koju. Kell oli enamvähem kesköö kandis. Õhk oli jahe ja ümberringi üsna vaikne. Laagrilised vahetasid muljeid, tsiteerisid filmilõike ja naersid. Mina teadsin täpselt, mis kohast jutt käib ja see mõjus uskumatuna. Mõtlesin siis, et nii tore on olla osa sellest kõigest. Olla justkui mingi suvaline tavaline tudeng, kes käis sõpradega kinos. Soovisin, et see tee tagasi muusikakooli oleks palju pikem ja et me saaks veel kaua sedasi lihtsalt jalutada, sest hetkemeeleolu oli väga eriline.

Ütlesin teistele ka, et esmakordselt sain sedasi vaadata filmi kinos koos kirjeldustõlkega. Neil oli minu üle väga hea meel. Õnneks või kahjuks jõudsime siiski tagasi ja kõik läksid üsna ruttu magama, sest järgmisel hommikul pidid algama juba meie värskelt valminud heliteoste proovid.

Mõni aeg hiljem käisin kinos vaatamas veel kahte filmi, milleks olid „Vee peal” ja „Sandra saab tööd”. Siis juba teadsin, mida oodata ning kuidas kirjeldustõlke süsteem toimib, seega vau-efekt oli veidi väiksem, kuid sellegipoolest olemas.

Täna kirjeldustõlke ning nende abilisi, kes võtsid ülesandeks muuta filmimaailma pimedatele ja vaegnägijatele kättesaadavamaks.“

Kokkamisnipid: mida hõrku ja lihtsat saab valmistada meie metsaandidest?

Sügis on teadupärast seeneaeg ning seetõttu on paslik jagada ideid, mida nendega ette võtta. Jagame ka kavalaid nippe, mis köögis marjaks ära kuluvad.

Autor: Kai Kunder

Kai seenemetsas

Kui ma veel nägija olin, sai iga sügis sammud seenemetsa seatud. Nüüd pole aga juba kümnekond aastat seenel käinud. Kui välja arvata need kaks korda, kus ma lihtsalt emaga kaasa läksin ning moe pärast korv ja nugagi mulle pihku pisteti. Mul ei ole teile kahjuks ühtegi nippi, kuidas pimedana metsast söögikõlbulik seen üles leida, tuvastada, et uss pole end sinna sisse söönud, aga kas teadsite, et on olemas seenetuvastuse äpp? Kohe selline, et suunad telefoni kaamera seene peale ja nutikas rakendus tuvastab automaatselt ära, kas tegu on söögi- või mürgiseenega, kas vajab kupatamist või võib kohe pannile panna. Vahvad on need digiajastu lahendused ja võimalused, kuid

paraku ei suuda ükski neist pimedale seenelisele metsast sambla vahelt seened üles leida. Rääkimata seenelise pärast puhmaste ja kännujändrikute vahelt õigele rajale tagasi aitamisest.

Sellest pole aga lugu, sest võimalus on ka turult ja poeriulilt omale meelepärased seened hankida või hää naabrinaisega kokkuleppele jõuda, kes oleks valmis oma seenesaaki jagama, et nendest metsaandidest midagi hörku valmistada. Seepärast tahangi teile jagada mõningaid kokkamisnippe, mida mina köögis kasutan ja et uusi teadmisi praktikas rakendada, jagan ka retsepte.

Kokkamisnippe

Kasuta kausisüsteemi. Mul on kombeks eelnevalt kõik vajaminev ära koorida, siis vastavalt vajadusele kas hakin, riivin või tükeldan ning jaotan toorained kaussidesse. Need ained, mis tuleb lisada samaaegselt potti, panen üldjuhul ühte kaussi.

Kasuta dosaatoriga pudeleid. See on ilmselt üks mu lemmik abilisi köögis. Saad valada nii toiduõli, söögiäädika kui ka palsamiäädika dosaatoriga pudelisse. Neid on tänapäeval jaekaubanduses igasuguseid saadaval. Pane tähele! Kui ostu sooritades seisad valiku ees, kas dosaator või spreid, soovitan kindlasti eelistada dosaatorit.

Mööda ära, mitu pumbavajutust on ühe supilusika jaoks vaja teha. See aitab edaspidi suurepäraselt orienteeruda retseptides märgitud kogustes. Nt kui retseptis on öeldud, et lisa 2 spl oliiviõli, siis tean juba eos, et see on 6 vajutust.

Kui rääkivat köögikaalu pole käepärast või on nutikal abimehel patareid tühjaks saanud, siis jahu, suhkrud ja muude tahkete ainete mõõtmisel tõttab taas appi vana hea supilusikas. Kas teadsid, et 1 spl võrdub 20 grammi? Nii on koguseid lihtsamast lihtsam arvestada.

Salatikartuli tükeldamiseks kasutan üht väikest ja lihtsat, kuid tublit abimeest – metallketta sarnast vahendit, millel on peenikestest traatidest ruudustik. Seda pole küll igast poest saada, ent kui hästi otsida, siis leiab. Maksab kõigest midagi euro kanti. Tööpõhimõtte on sellel vidinal selline: kui lükkad terve keedukartuli otse läbi, saad pikad friikartuli laadsed kartulipulgad, kui lükkad kartulit umbes sentimeetri ja teed kettaga keeramisliigutuse, saad kartulikuubikud. Kartuli tükeldamiseks kulub vähem kui kümme sekundit. Toode on sada protsenti ohutu, kuna ei sisalda lõiketerasid.

Foto: Adobestock

Retsept 1: koorene seeneseljanka

Vaja läheb:

- 400 g värskelt korjatud metsaseeni või sinises kabis tooreid šampinjone, mida leiad kõögiviljaletist
- 2 kartulit
- 1 keskmine sibul
- 1 porgand
- 2 spl tomatipastat
- 4–5 spl sulatatud juustu (sobib nii seenemaitseline, maitserohelisega kui ka klassikaline)
- 3 spl taimeõli või lõhnatud kookosõli
- 7 kirsstomatit
- 1,5 liitrit vett
- soola, pipart, loorberilehte ja maitserohelist

Valmistamine:

- Vala seened sõelale, lase vee alt läbi, loputa korralikult ja jäta nõrguma.
- Koori kartul, sibul ja porgand. Tükelda kartul suupärasteks kuubikuteks, haki sibul ja riivi porgand.
- Võta umbes 3-liitrine pott. Lisa õli ja kuumuta selles tükeldatud sibul. Kokandusentusiastid soovivad sibulat kuumutada nii kaua kuni see läbipaistvaks ehk klaasjaks muutub, aga kuna pimedana on keeruline tabada seda hetke, millal see va sibulapoiss on saavutanud õige küpsusastme, siis mina oma kogemuse põhjal soovitan 2–3 minutit hautada, aeg-ajalt segades.
- Viska juurde riivitud porgand, prae üks minut.
- Sega juurde tomatipasta ja vesi ning kõige viimasena vala sekka ka kartul.
- Lisa sool, pipar, loorberileht ja keeda umbes 10–15 minutit. Veendu, et kartul oleks pehme.
- Edasi on seente, kirsstomatite ja sulatatud juustu kord, keeda veel 5–7 minutit.
- Kaunista supp maitserohelisega, soovitan hakitud peterselli.

Retsept 2: kiirelt valmiv seenepesto*

Vaja läheb:

- 25 g kuivatatud puravikke
- 100 g šampinjone
- peotäis peterselli
- 1 dl röstitud kreeka pähkleid
- 2 küuslauguküünt
- 1 dl oliiviõli
- 1 dl riivitud parmesani juustu
- soola, pipart

Valmistamine:

- Vala puravikele keev vesi ja lasse 15 minutit pehmeneda.
- Kurna ning pane köögikombaini või blenderisse.

- Lisa šampinjonid, petersell, kreeka pähklid ja küuslauguküüned.
- Püreesta ühtlaseks massiks.
- Nirista vähehaaval juurde õli.
- Sega juurde parmesani juust ning maitsesta soola-pipraga.
- Sobib hästi röstitud saiale, leivalootsikute täiteks või niisama mekkimiseks.

*retsept pärineb ajakirjast Oma Maitse (Angeelika Kang, mai 2008).

Seenepesto
Foto: Pixabay.com

Punktkirjas noodiraamat

Muusika kirjutamisest, lugemisest ja õppimisest

Nägemispuudega inimestel on muusika õppimiseks mitmeid võimalusi – kuigi kõige levinum on muusika õppimine kuulmise järgi, saab nooditeksti ka kirjutada ja lugeda.

Autor: Elisabeth Egel

Kaasautorid: Marilyn Jaeski ja Kadri Kutsar

Selleks kasutatakse nii punktkirjas noodikirja kui ka erinevaid elektroonilisi vahendeid. Punktkirjas noodikiri või Braille'i noodikiri on pimedatele mõeldud noodikiri, kus noodijoonestiku asemel kasutatakse nootide ja muude noodikirja sümbolite märkimiseks punktkirja tähestiku sümboleid.

Braille'i noodikirja olulisemad sümbolid on ülemaailmselt identsed, mistõttu saavad mistahes riigis valminud punktkirjas nooditeksti lugeda kõik selle kirja oskajad. Braille'i noodikirja kirjutatakse punktkirjamasinaga või spetsiaalsete programmidega, millega tavakirjas noodid punktkirja

tõlgitakse ning punktkirjaprinteriga välja printitakse. Braille'i noodikirja kohta saab rohkem teavet peagi ilmuvast Kadri Kutsari ja Tiiu Ernitsa koostatud kogumikust „Punktkirja noodiraamat: muusikaõpetuse juhendmaterjale I“.

Ekraanilugejaga saab noodikirja lugeda erinevate elektrooniliste rakenduste abil, mis ühtlasi võimaldavad ka noodikirja kirjutada. Mõned näited sellistest programmidest on Lime Aloud ja MuseScore. Noodikirja lugemiseks saab kasutada ka Lilypondi või kirjutada teose partituur välja tekstifailina.

Dancing Dotsi poolt välja töötatud Lime Aloud on tasuta mitmest programmist koosnev tarkvara Windowsile, mis võimaldab nägemispuudega inimestel nooditeksti nii kirjutada, lugeda kui ka Braille'i noodikirja printida. Lisaks kuulub tarkvara juurde Sharp Eye, mis võimaldab nägijatel tavakirjas nooditeksti arvutisse skaneerida ning seda kohandada nii, et tekst oleks nägemispuudega kasutajale ligipääsetav.

Noodikirja lugemiseks mõeldud Lime annab kasutajale detailset infot nooditekstis märgitud vältuste, dünaamika ja muude detailide kohta. Samuti on kursori all olevat takti võimalik punktkirjas noodikirjas lugemisriba abil lugeda. Noodikirja saab kirjutada nii arvuti kui ka midi-klaviatuuriga. Kahjuks kohaldub rakendus hetkel ainult JAWS for Windows ekraanilugejaga.

MuseScore on tasuta rakendus Windowsile, mis võimaldab noodikirja kirjutada ja lugeda. Hetkel on nägemispuudega kasutaja jaoks ligipääsetav aga peamiselt vaid noodikirja lugemise funktsioon. Rakendus kohaldub kõikide Windowsis kasutatavate ekraanilugejatega. Noodikirja lugemise funktsioonide poolest

on MuseScore sarnane ülalmainitud Lime'iga. Nootide kirjutamine on aga võimalik vaid hiirt kasutades ning seepärast ei ole see veel ligipääsetav.

Lisaks eelmainitud vahenditele saab noodikirja kirjutada ka tekstipartituurina või kasutades Lilypondi programmeerimiskeelt. Palusin neid meetodeid tutvustada Georg Otsa nimelise Tallinna Muusikakooli kompositsiooni eriala tudengil Merilyn Jaeskil.

Merilyn Jaeski noodikirja kirjutamisest

„Eksperimentaalsemate muusikateoste puhul, kus mängijal on rohkem valikuvabadust ning rütmid ja helikõrgused ei ole väga täpselt määratletud, panen teosed kirja tekstipartituuridena. Tekstipartituur on justkui sõnaline instruksioon teose esitamiseks. Rütmi, meloodia ja harmoonia asemel keskenduvad seesugused teosed pigem kõlaväljadele ning avastavad tämbrite kasutusvõimalusi. Kuid selliste helitööde esitamiseks peavad mängijad olema avatud meelega ja valmis mõtlema kastist välja. Väga oluline on, et helilooja oleks sõnastanud juhised nii selgelt ja lihtsalt kui võimalik ning et neid ei saaks mõista mitut moodi.

Tekstipartituurid on kasutuses olnud juba aastakümneid. Heliloojad nagu Steve Reich, Karlheinz Stockhausen või Udo Kasemets on kirjutanud nii mõnegi teose just selles formaadis.

Lilypond on tasuta programm, mis töötab nii Maci, Windowsi kui Linuxi operatsioonisüsteemides. Esmalt tuleb luua tavaline tekstifail, kuhu hakatakse kirjutama kõike, mis on hiljem nähtav

Kadri Kutsar.

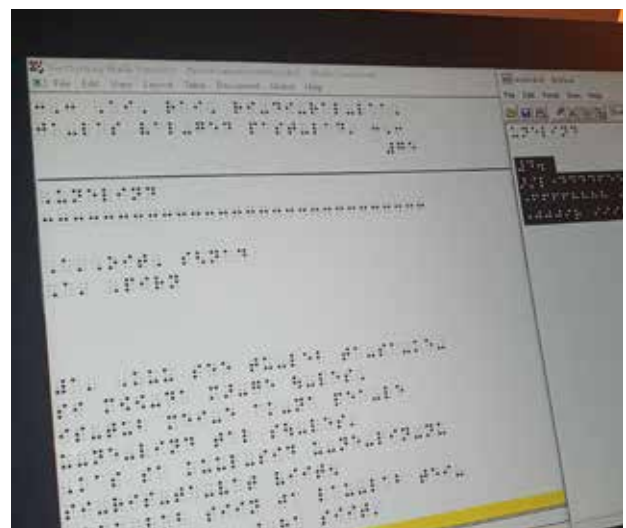
partituuris. Tekst, mida faili kirjutatakse, on justkui kood või programmeerimiskeel, mida Lilypond loeb. Programm loeb tekstifaili kirja pandud informatsiooni ning tekitab sellest nii PDF kui midi-faili. PDF-failis kajastub reaalne noodikirj.

Selline süsteem on väga võimas töövahend, mille abil saab kirjutada nii ühe- kui mitmehäälsset muusikat ning lisada dünaamika- ja artikulatsiooni märke. Lisaks sellele on võimalik tekitada täiesti oma vormistus, näiteks peita taktimõõt või võtta ära noodivarred, kui mõni teos seda nõuab. Veel on Lilypond varustatud üsna mitmete midi-instrumentidega. Näiteks kui luua teos orelile, saab kirjutada tekstifaili, et midi-instrument on orel, ning Lilypondi tekitatud midi-faili avamisel kostub arvutikõlaritest tehisk orelitämber.

Lilypondi programmeerimiskeele õppimiseks ei ole vajalik varasem koodi kirjutamise kogemus. See on üsna lihtsasti hoomatav, kuigi alguses võib selline muusika kirja panemise

viis tunduda võõrana. Tähtis on järjepidev õppimine ja harjutamine.“

Kuigi Eestis on mitmeid nägemispuudega muusika õppijaid, on teabe ja materjalide hulk selle teema kohta väike. Seepärast on oluline roll teavitustööl ning aktiivsetel muusikaõppijatel ja õpetajatel, kes pidevalt uusi teadmisi hangiksid ja neid jagaksid.

Noodi kirjutamise programm

Harjatuba läbi aegade

Eestis on pimedad harjade valmistamisega tegutsenud üle saja aasta. Heidame pilgu harjavalmistamise ajaloole.

Autor: Aime Romanenkova

Harjatööga hakati tegelema 1889. aastal Tallinnas Tõnismägi 8 hoones, mis oli ehitatud spetsiaalselt pimedate inimeste jaoks. Esimene meister oli Maria Kilka, talle järgnesid E. Haust, Fiisendali-nimeline mees ja Vladimir Viktorov. Tol ajal valmistati mitmesuguseid harju, harju tegid ka nägijad ning turg oli toodangust üle küllastunud. Ühel hetkel jäid Tõnismägi 8 hoone keldrikorruse tööruumid aga kitsaks ja hoovi peale ehitati uus kahekorruseline hoone. Esimese maailmasõja ajal loodi hoovimajja eraettevõtte, mida hakkasid juhendama Johannes Kuuskur ja Johannes Rahamägi. Järgmine väljaõppinud meister oli Johannes Suuder, kelle alluvuses töötas kaheksa harjavalmistajat. 1930. aastate lõpus olid harjatoa meistriteks Anton Koplík ja Robert Tilk.

28. märtsil 1941 teise maailmasõja ajal loodi artell „Põhja” ning jätkati harjade valmistamist. 1944. aasta 9. märtsi pommitamise käigus hävis Tõnismägi 8 maja kogu sisseseade ja arhiiviga täielikult ning asutus viidi lühikeseks ajaks üle Riisipere lähedal asuvasse Nurme küla koolimaja. Tootmine käis suurte raskustega, kõigest oli puudus ja toormaterjal oli vilets. Valmistati harju ja luudasid.

Peale võimuvahetust tuldi omal käel tagasi Tallinnasse. Uued ruumid asusid aadressil Veetorni 3. Sõja järgselt oli raskusi toormaterjali hankimisega ja

seda tuli teha nii vabariigi siseselt kui ka teistest rahvavabariikidest. Tol ajal olid toormaterjalideks seaharjas, hobusejõhv ja taimne materjal. Toormaterjali saamiseks kasutati osasid harjatöölisi materjali ettevalmistajatena/segajatena.

1954. aastal anti harjade valmistajatele monopoolne õigus toodangut toota, mis tähendas, et harju võisid valmistada ainult nägemisinvalidid. Aadressil Veetorni 3 töötati keldriruumides, kus oli niiske, läppunud õhk ja tootmisest tekkinud mustus ning ruumipuudus. Uus maja artell „Põhjale” valmis 1955. aastal ning asus aadressil Matrossovi 8a (praegune Tondi 8a). Samal aastal anti hoone artellile üle.

1. veebruaril 1959 hakkas tööle reaktor, mis valmistas kapronkiudu, mida kasutatakse harjade valmistamiseks tänapäevalgi. Paaril järgneval aastal kasutati tootmiseks veel naturaalselt materjali, mida eritellimuste täitmiseks kasutatakse ka tänapäeval. Reaktor lõpetas töö 1988. aastal, peale seda hakati kapronit teistest vabariikidest sisse ostma.

1. jaanuaril 1959 nimetati artell „Põhja” ümber Tallina Õppetootmiskombinaadiks, mis hakkas alluma Eesti NSV Pimedate Ühingule. Lisaks tavalistele harjadele valmistati terasketasharju. Nendel ketastel oli kaproni asemel lainestatud traat ja klotsi aukudesse panemiseks tuli kasutada pundi poolekspanijat, sest traat

on kõva ja jäik. Samal ajavahemikul 1960. aastate alguses hakkasid kombinaadis tööle plastipressid. Muu plasttoodangu kõrvalt hakati varem puidust valmistatud klotse ja pealseid valmistama osaliselt plastist. Samal ajal toodeti puidust klotse ja pealseid edasi ning seda tehakse tänase päevani. Plastipressid lõpetasid tootmise 1980. aastate paiku ja siis lõppes ka plastklotside ja -pealsete tootmine.

1985. aastal soetati harjade valmistamismasin Saharanski, mis aitas paremini plaani täita. Sellel masinal valmistati põhitoodangut, milleks olid põranda-, käsi- ja küürimisharjad. See masin on praegugi olemas Pimedate Töökeskuses Hariner, mis on Tallinna Õppetootmiskombinaadi õigusjärglane.

Kui Matrossovi 8a majja koliti, oli harja sissetõmbajate kasutuses kaks suurt ruumi, kus töötas umbes 40 töölisi. Samal ajal töötas oma sadakond harjavalmistajat/sissetõmbajat kodudes. Harja sissetõmbajad töötasid kodudes juba artell „Põhja” ajal, niisiis olid kujunenud seestöötajad ja kodustöötajad.

Peale sõda osteti asutusele raadio ja kõrvalruumidesse paigutati ruuporid, et ka sealsed töötajad seda kuulata saaksid. Raadio kuulamine parandas töötajate meeleolu. Matrossovi tänava majas paigaldati töölaudade külge ka juhtmed ja stepslid, kuhu sai raadio kuulamiseks panna kõrvaklapid. Hiljem hakati paar tundi tööpäevas raamatuid ette lugema. Seda aega ootasid paljud töölised, kuna said nii palju rohkem raamatuid iseseisvalt läbi lugeda ning paljud raamatud olid ka defitsiidid. Kell üksteist lasti virgutusvõimlemist, siis said töötajad kaasa võimelda. Laki tänavale tulles sai algusaastatel raadiot samuti kõrvaklappidest kuulata, kuid hiljem koliti teise ruumi, kuhu juhtmeid enam üles ei pandud ja raadiot hakati kuulama makist.

Nii peale sõda kui ka hiljem telliti tööliste ühesugusest riidest ja tegumoega tööriided. Oli aegu, kui tsehhitöötajatele anti iga päev pool liitrit piima ning korra kvartalis pesuseepi. Kodustöötajatele anti pesuseepi kord kvartalis ning kuus korra kilo võid, sest sellel ajal loeti kapronkiud mürgiseks aineks.

Kõikidel töötajatel olid oma meistrid ja praakerid, kes kontrollisid toodangu kvaliteeti toodangu edasi viimistlemiseks. 1960. aastate alguses oli seestöötajate meister Erna Andre. Peale teda tuli meistriks Sirje Laosmaa, kes majja tulles töötas algselt puidutsehhis lihvijana ning oli siis umbes aasta Nõmme piirkonnas kodutööliste praaker. 1963. aastal otsustas juhtkond kutsuda ta aga seestöötajate meistriks. Meister Sirje läks pensionile 1985. aastal. Kodustöötajate meister samal ajal oli Benita Viikmaa, enne teda Lea Kross. Praaker oli 1970. aastate kandis Iloona, kes oli sellel tööil üks pikemat aega. Teadaolevalt lühemat aega oli praaker Merle Koger, kes pidas asutuses ka teisi ametikohti nagu sekretär. Meister Sirje ajal olid praakerid Helle Vendla, keda töölised omakeskis kutsusid Käbiks ja Elle Redi, keda kutsuti omakeskis Muhhiks. Elle Redi oli vabal ajal arhivaar tolle aja laulukooris ja Sirje Laosmaa oli sama koori vanem.

1970. aastate lõpu poole lõikasid harju Igor ja Viktor, kes oli täispime mees. Laine Paomees keris traati spetsiaalsetele pulkadele, et saaks traati harjade valmistamiseks kasutada. Peale autoõnnetust, kus Laine hukkus, hakkas traati kerima Gavril Romanenkov, kes keris traati 2002. aastani. Mehe surma järel sai tema mantlipärijaks abikaasa Aime Romanenkova ning peale ümberkorraldusi Harineris ja juhtkonna vahetust hakkas tema asemel traati kerima Jaan Kelgo, kes on nägija

inimene ning teeb seda tööd tänaseni.

Peale harjade sissetõmbamist läks toodang viimistlustsehhi, kus sai viimase lihvi. Viimistlustsehhis töötasid peamiselt nägijad. Sirje Laosmaa mälestustes oli headel aegadel tsehhis tööl 500–600 töötajat. Neid teenindasid peamiselt kolm nägijat inimest, kelleks olid meister ja kaks praakerit. Praakeritele jäi peale toodangu kontrollimise ka toodangu laudadelt kokku koristamine ning kirjapanemine nii enda kui ka töötaja kaustikusse. See oli vajalik juhtuks, kui esinesid lahknevused toodangu kogustes. Uusi töötajaid õpetas välja üks praakertitest. Pooled töötajad õpetas välja üks ja teise poole teine praaker. Õppeaeg kestis kuus kuud. Õppimise ajal said nii töötaja kui ka õpetaja natuke rahalist toetust palgale lisaks.

Peale Sirje Laosmaad tuli meistriks Elle Redi, peale teda Toivo Korhonen. Seejärel hakkas kummitama kohatine tööpuudus, millele järgnes koondamine. Koondamine toimus 1990. aastate alguses. Selleks, et paigaldada harja sissetõmbamise masin, tehti üks suur ruum vaheseina abil pooleks ning käsitsi sissetõmbajate käsutusse jäi üks suur ja teine väike tuba. Kuna harja sissetõmbamismasin tegi töötamisel müra, pandi kahe ruumi vahele uks. Töötaja, kes masinal töötas, kandis müra summutamiseks kõrvaklappe.

Koondamiste ajal enne iseseisva Eesti vabariigi loomist muutus ka riigi poliitiline olukord. Samas ajavahemikus kadus Venemaa kaubaostjate nimekirjast. Tuli hakata otsima teisi turge. Tollel keerulisel ajal olid praakeriteks Eriine Lukašova, Liljana Grebenkova ja Aino Vatter. Asutuse direktor oli Hillar Harikas ja asetäitja Ago Kivilo. Sellel ajavahemikul vahetus juhtkond väga tihti. Kui Hillar Harikas direktori kohalt lahkus, tuli tema asemele Ago Kivilo.

Personalijuht oli sel ajal Juta Borissenko.

1990. aastal loodi Eesti vabariik. Koondamine toimus Tondi 8a majas töötamise ajal. Koondati kaks kolmandiku töolistest. Alles jäi üks kolmandik töolistest, kes olid suutelised kõiki erinevaid töid tegema. Varasemal ajal oli grupp inimesi, kes tegid teenustöid. Teenustööde tellijateks olid erinevad asutused. Neid harju kasutati igasuguste masinate sees, et saaks nendega töötada. Harjad olid erinevate kujudega ja materjal samuti erineva pikkusega ning lisaks kapronile nii taimsest kui ka loomsest kiust. Kapronkiud on üks pikemaid kiudusid. Klotsid, mille sisse materjal tõmmati, olid ka erinevast materjalist: näiteks puidust, plastist ning rauast. Üks suuremaid rauast klotse, mida mäletatakse, oli 1,6 meetrit pikk ning lisaks veel kumer, umbes 10–12 rida. Niisuguseid harju valmistati terve tööpäeva ja vahel kauemgi. Valmiskujul kaalub selline hari umbes viis kilo. Need harjad läksid Soome paberitööstusele.

Ka väiksematel harjadel olid erinevatest materjalidest klotsid ning kiud, mida sisse tõmmati. Klots võis olla mõne sentimeetri pikkune või pisike rõngas, mis läks pisikese sõrme otsa. Tondi tänava majas töötamise ajal sai tihti tehtud juveelkettaid juveliirtööstuse masinate jaoks.

1992. aasta augustis koliti Laki 7 hoonesse, Tondi 8a-s lõpetati tootmine täielikult. Harjatsehh oli üks viimaseid, kes Laki 7 hoonesse kolis. Seal oli peale Ago Kivilod lühikest aega direktoriks endine pearaamatupidaja Ene Tutt. Personalijuht Juta Borissenko kolis samuti Laki tänavale.

Harjatuba hakkas tööle endise reaktori tsehhi kohal teisel korrusel. 1991. aastal tuli meistriks Ölme Mehide, kes oli harjatoa meister 2005. aastani. Tema

oli nägemisinvalid ja Sirje Laosmaa järel üks pikemaajalisemaid harjatoa meistreid. Heldi Pihl, kes juba Tondi tänava päevil viimistlustsehhis töötas, tuli samuti Laki tänavale üle ning talle anti lisaülesandeks ka praakeri töö. Alguses oli samas ruumis, kus töötasid harja sissetõmbajad, traadi kerimismasin, hiljem viidi see aga tsehhi kõrval asuvasse väikesesse ruumi, kus lõigati harju.

Esimestel aastatel Laki tänaval olles lõpetas oma tegevuse Tallinna Õppetootmiskombinaat ja tema õigusjärglaseks sai praegune Pimedate töökeskus Hariner. Asutusele nime panemiseks kuulutati välja konkurss, mille võitjaks osutus Õilme Mehide, harjatoa meister, keda autasustati rahalise preemiaga. Konkursi toimumise ajal oli direktor Ago Kivilo.

Paari aasta möödumisel viidi harjatsehhi kolmandale korrusele, teine korrus jäi laoruumiks. Kuna harjatööd hakkas veelgi vähenema, otsiti tööliste teisi töid. Üks esimesi töid oli metallkonksude taha spetsiaalse sõlmega tamiili sidumine. Need konksud läksid kalalaevadele.

Pärast Heldi Pihli surma enam uut praakerit ei võetud, seda tööd hakkas tegema meister. 2005. aastal lahkus Õilme Mehide ja tema asemele tuli uus meister Marika Sikk, kes oli asutuses varem töötanud teistel töökohtadel.

Harjatööd hakkas aina vähemaks jääma ja juhtkonnal tuli hakata otsima uusi töid, mida nägemispuudega inimesed teha saaks. Ago Kivilo siirdus tööle Pimedate Liidu esimeheks ja asutusele tuli uueks direktoriks Endel Ehatamm, kelle lahkudes asus tema tööd jätkama endine pearaamatupidaja tegevdirektor Natalja Fedotova, kes töötab sel kohal tänaseni. Peale Juta Borissenkot tuli personalijuhiks Sigrid Keskküla ning

pärast teda Monika Tammerand, kes samuti töötab Harineris tänaseni.

Laki tänavale tööle asudes oli tootmisjuht Rein Liiva. Peale Reinu surma tuli asutuse väljastpoolt uus inimene, Mark Brešadski, kes samuti Harineris praegugi töötab. Kõige lõpuks koliti kolmandalt korrusele esimesele korrusele, kus ollakse tänase päevani.

Kuna harjatööd ja tellimustöid jäi aina vähemaks, hakkas juhtkond veelgi agaramalt teisi töid otsima. Üks võimalus rahvast harjatööst teavitada oli tööle reklaami tegemine. Reklaami sai tehtud Vanalinna päevadel, laatadel ja Tervishoiu muuseumis, kus oli üks harjatoa tööline, kes näitas ette, kuidas see töö käib. Üha sagedamini on töölised pidanud tööpuuduses koju jääma. Kõige rohkem on uute tööde leidmisega vaeva näinud tegevdirektor Natalja Fedotova.

Laki tänava päevil on harjatöölised pidanud komplekteerima erinevaid tooteid nagu helkurite pakendamine, erinevate kruvide väikestes kottidesse panemine, papp-plaatide puhastamine, millest saab voltida suuri karpe, kuhu pannakse toodang sisse. Samal ajal komplekteeritakse süstlaid, mis lähevad loomakliinikutele.

Harju on võimelised tänapäeval selles asutuses üldse valmistama umbes viis-kuus inimest kahekümnest. Olgugi, et harja sissetõmbajate sissetulek läbi aegade on olnud küllalt madal, on harju sisse tõmmatud üle saja kolmekümne aasta.

Varasemate andmete leidmisel kasutasin raamatut „Eesti Pimedate Ühingu Tallinna Õppetootmiskombinaat 100”.

Lühiuudiseid siit ja sealt. Mis toimub Euroopas?

Euroopa Pimedate Liit tegeleb senisest rohkem nägemispuudega inimeste tööhõivega

Euroopa Pimedate Liit koostöös Serbia Pimedate Liiduga korraldas 21.–22. oktoobril Belgradis Euroopa konverentsi pealkirjaga „Pimedate ja vaegnägijate tööhõive – kaasamise võti”.

Konverentsi, millel osales füüsiliselt ja veebipõhiselt üle 150 inimese, lõpus võeti vastu deklaratsioon, milles tuuakse välja olemasolevad probleemid

pimedate ja vaegnägijate töölevõtmisel ning väljendatakse Euroopa Pimedate Liidu kohustust muuta pimedate ja vaegnägijate tööhõive reaalsuseks ning teha koostööd avaliku ja erasektoriga, et muudatus lõpuks teoks saaks.

Euroopa ligipääsetavaim linn 2021 on Rootsi linn Jönköping

Jönköping
Foto: Pixabay.com

2021. aasta ligipääsetavama linna auhinna võitja on Rootsi linn Jönköping. Jönköping tegi koostöös puuetega inimeste organisatsioonidega pidevaid parendusi nii linna uutes kui ka vanades piirkondades.

Linn lõi ka kohaliku ligipääsetava linna auhinna, mis on mõeldud ettevõtetele või organisatsioonidele, kes tegid ligipääsetavuse parandamiseks oma klientidega koostööd.

50 taotluse hulgast valiti Jönköping peaauhinna võitjana välja 1. detsembril toimunud veebitseremoonial. Teise ja kolmanda koha pälvisid vastavalt Bremerhaven Saksamaal ja Gdynia linn Poolas.

„Access City Award” on auhind Euroopa kõige ligipääsetavamatele linnadele. Auhinna saavad kandideerida kõik Euroopa Liidu linnad, kus elab üle 50 000 elaniku. See on linnadele suurepärane võimalus tutvustada laiemale avalikkusele oma algatusi, et muutuda takistustevabaks ning olla kõigile parem koht töötamiseks ja elamiseks.

Selgus Euroopa ligipääsetavaim lennujaam

Euroopa Puuetega Inimeste Foorum (EDF) andis teada, et selle aasta ligipääsetavaim Euroopa lennujaam on iGA Istanbul Grand Airport.

Žüriile avaldasid muljet iGA lennujaama poolt kasutatavad uuenduslikud ligipääsetavuse lahendused. Lennujaamas on juhtteed, mis juhatavad reisijad sissepääsudest infopunktide, check-in-i või turvaalani. Lisaks on lennujaama mobiilirakenduses võimalus Loud Steps funktsiooni abil pimedatel klientidel kuulda detailseid juhiseid soovitud sihtpunkti jõudmiseks. Säärane lahendus on lennujaama sõnul esimene maailmas. Sel viisil on võimalik reisijatel iseseisvalt jõuda lennujaama

sissepääsust oma väljumisväravani.

Samuti on lennujaamas võimalus suhelda lennujaama töötajatega viipekeeles. Viipekeelt kasutatakse info edastamiseks ka lennujaamas ning lennujaama kodulehel. Lennujaama liftides on punktkirjas sildid ning võimendussüsteemid, et ka liftid oleksid kõigile ligipääsetavad.

Lisaks on kogu lennujaama personal koolitatud puudega kliente abistama ning hädaolukordi ära tundma. Kiiduväärt on ka tihe koostöö eri puuetega kogukondi esindavate organisatsioonidega ning lennujaama kaasav värbamispoliitika.

Istanbuli lennujaam
Foto: Adobestock

Kirjeldustõlge

Foto ja kirjelduse autor: Piret Aus

Konsultant: Priit Kasepalu

Foto on tehtud 6. oktoobril 2021 Kanal 2 telestuudios, saate „Õhtu!” salvestusel*.

Foto kirjeldus: telestuudios on vasakul elevantiluu karva valge diivan ja paremal sinise eesseinaga kõrgem kaarjas lett-laud. Diivanil istuvad saatekülalised, vasakul Maarja-Liis Orgmets ja paremal Priit Kasepalu. Nende kehad on pööratud lett-laua taga istuvate saatejuhtide suunas. Maarja-Liisil on pikad heledad lainelised pealaelt klambrisse sätitud juuksed, seljas purpurpunane sviiter, jalas mustad teksapüksid ja valged tennised. Priidul on lühikesed hallikas-valged juuksed, seljas tumehall ülikond, oranž triiksärk ja ees

beeži-pruuni-triibuline lips, jalas mustad kingad. Tal on käes nägemispuudega inimese põhiline abivahend, valge kepp. Saatekülaliste ees on ca 40 cm kõrgune väike must diivanilaud, millel mõned esemed: nutitelefon, valge paber jm.

Saatekülaliste selja taga taamal on suur, ca 60 tolline ekraan, millel kuvatud mustad punktkirjatähed valgel taustal. Ülemises reas on näha väikesed trükitähed C, D, E, F, G, alumises reas Q, S ja T.

Kaarjas lett-laud on umbes 110 sentimeetri kõrgune, eest kinnise tumesinise seinaga, millel helesinistest

valguslampidest moodustatud kirjatähtedes sõna „õhtu” ja hüüumärk. Laua ääres istuvad saatejuhid, eespool Jüri Butšakov ja tema kõrval Piret Laos. Nad toetuvad küünarnukkidega lauale, näod on suunatud diivanil istuvate saatekülaliste poole. Jüril on lühikesed, pisut hallisegused juuksed, seljas tumehall pintsak. Piretil on lahtiselt õlgadele langevad mustad juuksed, vasakus kõrvas pikk, mitme ripatsiga kullakarva kõrvarõngas, seljas must jakk. Suu avatud, vestleb saatekülalistega.

Valgel lauaplaadil on palju esemeid: joogipudelid, kohvitassid, klaaskann veega, tühi veeklaas, mille serva küljes sinine mõõteriist. Pireti ees

laual on suureformaadiline paks, beežide kaantega puuteraamat.

Stuudio seinad on sinistes toonides, mõnede valgete kiirtega. Läbipaistval põrandal peegelduvad laest kumavad lillakad kiired. Osaliselt peegeldub põrandale lett-laua seinalt kumav sõna „Õhtu!”.

*Saade oli Kanal 2 eetris 7. oktoobril 2021 kell 21. Maarja-Liis Orgmets ja Priit Kasepalu kutsuti saatesse kõnelema pimedate ja vaegnägijate elust-olust. Räägiti saabuva valge kepi päeva (15. oktoober) olulisusest ja tutvustati nägemispuudega inimeste igapäevaseid abivahendeid.

EPLi liikmesühingud

MTÜ Eesti Nägemispuuetega Laste Vanemate Liit

Lootuse pst 90, 11619 Tallinn
Tel: 5346 6135
E-post: enlvl.liit@mail.ee
www.enlvl.ee

MTÜ Eesti Pimemassööride Ühing

Tondi 8a, 11313 Tallinn
Tel: 5561 6818
E-post: info@pimemassoorid.ee
www.pimemassoorid.ee

MTÜ Ida-Eesti Pimedate Ühing

Jõesuu 27, 20609 Narva
Tel: 359 4542, 5836 2831
E-post: idapim@mail.ru

MTÜ Guide Running Estonia

Tel: 5558 9758
E-post: guiderunningestonia@gmail.com

SA Juht- ja Abikoerte Kool

Taara pst 12–1, 51005 Tartu
Tel: 529 9193
E-post: mati@juhtkoer.ee
www.juhtkoer.ee

MTÜ Jumalalaegas

Tamme 3, 75201 Aruküla, Harjumaa
Tel: 5383 8129
E-post: laegas@laegas.ee
www.silmalaegas.ee
Skype: jumalalaegas

MTÜ Järvamaa Pimedate Ühing

Lai 33, 72720 Paide
Tel 5341 0184
E-post: jarvakoda@gmail.com

MTÜ Lõuna-Eesti Pimedate Ühing

Ringtee 1, 51013 Tartu
Tel: 736 2349, 5380 1390
E-post: lepymty@gmail.com
www.lepy.ee

MTÜ Läänemaa Nägemisvaegurite Ühing

Kastani 7, 90508 Haapsalu
Tel: 5850 3765
E-post: lnyhing@gmail.com

MTÜ Lääne-Viru Pimedate Ühing

Lille 8, 44311 Rakvere

MTÜ Nägemispuudega Inimeste Rehabilitaerimiskeskus

Tondi 8a, 11313 Tallinn
Tel: 512 4022
E-post: info@nirkkeskus.ee
www.nirkkeskus.ee

MTÜ Nägemispuuetega Inimeste Kohtla-Järve Ühing

Tel: 332 2577, 5386 3818
E-post: natalja.smirnova2009@gmail.com

MTÜ Pimedate Infoühing Helikiri

Jüri 54, 65604 Võru
Tel: 504 0841
E-post: guido@helikiri.ee
www.helikiri.ee

MTÜ Põhja-Eesti Pimedate Ühing

Tondi 8a, 11313 Tallinn
Tel: 674 8945, 557 5310
E-post: ppy@ppy.ee
www.ppy.ee

MTÜ Pärnu Pimedate Ühing

Riia mnt 15, 80019 Pärnu
Tel: 443 3664
E-post: parnupimedad@gmail.com

MTÜ Saaremaa Pimedate Ühing

Pikk 39, 93812 Kuressaare
Tel: 5693 7084
E-post: anneuus18@hotmail.ee

MTÜ Viljandimaa Pimedate Ühing

Posti 20, 71004 Viljandi
Tel: 5665 5688
E-post: arvus@hotmail.ee
Skype: arvusarv